

4. Шевчук Л.П. Методика розрахунку єдиного соціального податку як механізм виведення заробітної плати з тіньової економіки // Вісник Львівської державної академії. – 2008. – № 14. – С. 22–28.

5. Саєнко Т. Податкове планування – від загальних принципів до конкретних принципів // Баланс. – 2008. – № 93. – С. 19–21.

УДК 338.432(477.41)

Т.І. ДЬОЛОГ
Європейський університет

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті представлено аналіз економічного розвитку аграрних підприємств Київської області. Розглядаються існуючі в сільському господарстві області проблеми і тенденції; досліджуються динаміка виробництва підприємствами сільськогосподарської продукції, структура аграрних підприємств за організаційно-правовими формами і їх частка у виробництві валової продукції рослинництва та тваринництва досліджуваного регіону. Наведено основні показники розвитку сільськогосподарських підприємств.

The analysis of economic development of the Kyiv Region agrarian enterprises is examined in the article. The agrarian problems and tendency existing in agriculture are considered; the article studies the dynamics of agricultural goods production, structure of agrarian enterprises and share of the enterprises in production of gross output of plant-growing and stock-raising of the explored region. The main agricultural enterprises development indexes are given.

Постановка проблеми. У вітчизняній економіці сільське господарство посідає важливе місце, створюючи 17 % загального ВВП країни, а аграрні підприємства є важливими суб'єктами сільського господарства, які виробляють 40 % валової сільськогосподарської продукції України [1, с. 46; 10]. Але, економічна криза, яка охопила сільське господарство призвела до того, що потенціал АПК і аграрних підприємств використовується в неповній мірі, а значна частина сільськогосподарської продукції вирощується господарствами населення. У цілому, оцінка ситуації в аграрній галузі вказує на існування багатьох негативних явищ, які, незважаючи на позитивні зрушення, перешкоджають ефективному і раціональному розвитку як сільського господарства зокрема, так і вітчизняної економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку вітчизняного сільського господарства і аграрних підприємств зокрема досліджувались багатьма вченими-економістами, серед яких В.Г. Андрійчук, В.В. Зіновчук, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, О.В. Олійник, В.Г. Федоренко, О.С. Щекевич [3; 5–8].

Аналіз праць зазначених науковців показав, що на сьогодні в сільському господарстві, незважаючи на деякі позитивні тенденції, все ще існує багато невирішених проблем, для розв'язання яких необхідно здійснити новий етап дослідження в даному напрямі. Таким чином, виходячи з того, що стан сільського господарства на регіональному рівні є важливим чинником впливу на загальний розвиток аграрної галузі, доцільним є здійснення аналізу економічного розвитку сільськогосподарських підприємств Київської області.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення аналізу економічного розвитку сільськогосподарських підприємств Київської області.

Виклад основного матеріалу. В 2003–2007 рр. Київська область посідала перше місце серед областей України по обсягу виробленої підприємствами сільськогосподарської продукції, а її частка у виробництві валової сільськогосподарської продукції в зазначені роки становила 5,6–7,2 % [1]. Слід зауважити, що протягом 1990–2000 рр. сільське господарство області зазнало значного скорочення: спостерігалось падіння обсягів виробництва (53,6 % від рівня 1990 р., зниження на 45,9 % продуктивності праці та скорочення кількості зайнятого в сільському господарстві населення, зниження на 29 % рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції на аграрних підприємствах. Але, починаючи з 2000 р. відбувалось поступове збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва. З 2004 р. також значно зростає і рентабельність всієї діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області: з 1,8 % у 2000 р. до 14,6–12,2 % відповідно в 2004 і 2007 р. Рентабельність операційної діяльності підприємств сільського господарства, мисливства і лісового господарства у 2007 р. становила 15,5 %, тобто на 5,3 і 7,4 % більше, в порівнянні з 2004 і 2006 рр. Частка підприємств, які одержали чистий прибуток в 2007 році зросла до 73 %. Отриманий досліджуваною групою підприємств прибуток від звичайної діяльності до оподаткування склав 503,6 млн грн, що на 50,1 і 2,2 % більше в порівнянні відповідно з 2004 і 2005 рр., а темп його зростання до 2006 р. – 450,9 %. У 2007 р. кількість збиткових підприємств сільського господарства, мисливства і лісового господарства Київської області становила 26,7 % від загальної кількості зазначених підприємств, що на 6,3 % менше в порівнянні з 2006 р. Загальна сума збитків, яка зменшилась по відношенню до попереднього року на 43,8 % або 105,8 млн грн, все ще залишалась значною, склавши 135,9 млн грн [1, с. 51–54; 2, с. 8].

На думку М.Й. Маліка [3], існує три групи причин існування негативних явищ в сільському господарстві. Перша група причин полягає у нееквівалентності обміну сільського господарства з іншими сферами АПК. Друга група причин пов'язана з регіональним рівнем. Кінцеві результати аграрного виробництва утворюються в циклі “виробництво–заготівля–переробка–торгівля” і таким чином значна частина прибутку залишається в інших га-

лузях, в результаті чого підприємства створюють власну мережу з переробки, а існуючі виробничі потужності не завантажуються. Третя група проблем – у необхідності ефективного реформуванні підприємств [3, с. 111–114].

У 2007 році загальна кількість діючих в Київській області сільськогосподарських підприємств всіх організаційно-правових форм господарювання складала 1977 одиниць, з яких найбільша частка належить фермерським господарствам – 58,8 %; господарські товариства займають 23,3 %; приватні підприємства – 8,7 %; виробничі кооперативи – 2,9 %; частка державних підприємств найменша – лише 2,6 %; підприємства інших форм господарювання – 3,8 % [4, с. 117, 118]. У цілому, обсяг виробництва валової сільськогосподарської продукції Київської області в 2007 р. порівняно з 2003 р. збільшився на 32,9 %, а з 1990 р. – знизився на 21,5 %, що свідчить про неповне використання її аграрного потенціалу. Аналіз динаміки виробництва сільськогосподарської продукції також показує, що обсяг сільськогосподарської продукції підприємств області в 2007 р., порівняно з 1990 р., зменшився на 32,2 % (1,9 млрд грн), а з 2003 – зріс на 74,7 % (1,7 млрд грн) [1, с. 202]. Динаміку виробництва основних видів продукції сільського господарства підприємствами Київської області за період 1990–2007 рр. можна простежити за даними, представленими в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка виробництва основних видів сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами Київської області*

Вид продукції	Рік							Темп зростання, %	
	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2007 р. до 1990 р.	2007 р. до 2004 р.
Продукція рослинництва, тис. т									
Зернові та зернобобові культури	2035,8	1411,8	1265,0	2059,4	2003,4	1594,0	1610,0	79,1	78,2
Цукрові буряки (фабричні)	3261,2	2551,7	1168,7	1510,7	1398,2	2130,4	1475,5	45,2	97,7
Соняшник	2,4	7,1	23,9	23,0	44,5	44,9	38,7	1612,5	168,3
Картопля	256,9	30,5	30,9	54,7	55,6	59,9	73,2	28,5	133,8
Овочі	315,6	99,7	78,4	74,4	77,2	85,5	71,6	22,7	96,2
Плоди та ягоди	31,3	18,2	7,3	10,9	6,8	5,1	9,6	30,7	88,1
Продукція тваринництва									
М'ясо, тис. т	196	87	34	86	115	143	175	89,3	203,4
Молоко, тис. т	1296	630	290	271	263	239	212	16,4	78,2
Яйця, млн шт.	1123	675	476	1190	1273	1510	1618	144,1	136,0
Вовна, т	211	52	2	4	3	1	4	1,9	100,0

* За даними Державного комітету статистики України [4, с. 128, 148].

Як показує аналіз динаміки виробництва основних видів сільськогосподарської продукції підприємствами Київської області за 1990–2007 рр. (табл. 1), у 2007 р. порівняно з 1990 р. відбулось суттєве зменшення обсягів виробництва більшості видів продукції рослинництва і тваринництва: зернових культур – на 20,9 %; цукрових буряків (фабричних) – на 54,8 %; картоплі – на 71,5 %; овочів – на 77,3 %; плодів та ягід – на 69,3 %; м'яса всіх видів у забійній вазі – на 10,7 %; молока – на 83,6 %; вовни – на 98,1 %. Таким чином, найбільшого скорочення – більш ніж втричі – зазнало виробництво молока, вовни, плодів та ягід, овочів і картоплі, хоча виробництво цукрових буряків також скоротилось більш, ніж вдвічі. Але, за досліджуваний період відбулось значне зростання обсягів виробництва підприємствами області соняшнику і яєць – відповідно в 16 разів і на 44,1 %. Аналіз представлених в таблиці 1 даних показує, що на протязі 2004–2007 рр. мало місце поступове скорочення на 21,8 % виробництва підприємствами зернових культур і молока, а також поступове зростання обсягів виробництва яєць – на 36,0 %, і в два рази м'яса. Виробництво цукрових буряків, овочів, плодів та ягід в 2007 р. в порівнянні з 2004 р. знизилось відповідно на 2,3; 3,8 і 11,9 %, а соняшнику і картоплі, навпаки, на 68,3 і 33,8 % зросло. Таким чином, в порівнянні з 1990 р. обсяги виробництва сільськогосподарськими підприємствами Київської області молока, вовни, цукрових буряків, картоплі, овочів, плодів та ягід зазнали значного скорочення, але відбулось зростання в 16 разів обсягів виробництва соняшнику і на 44 % – яєць. За період 2004–2007 рр. виробництво сільськогосподарськими підприємствами м'яса, яєць, соняшнику і картоплі суттєво зросло, але молока і зернових культур – зменшилось більш ніж на 20 %.

Економічна криза, яка охопила аграрну сферу, призвела до того, що потенціал агропромислового комплексу використовується тільки на третину, а значна частина продукції сільського господарства виробляється господарством населення. Як зазначають В.Г. Федоренко і В.Г. Андрійчук [5; 6], за сучасних умов розвитку економіки країни існує гостра необхідність у здійсненні реформ в аграрній галузі. В свою чергу О.С. Щекевич і О.В. Олійник [7, с. 46–47; 8, с. 65] також вважають, що існує гостра необхідність державного регулювання та фінансової підтримки сільського господарства, яку визначають специфічні умови функціонування АПК і ряд об'єктивних факторів. Необхідно відмітити, що в Київській області біля двох третин як всієї продукції сільського господарства, так і тваринницького походження зокрема виробляється сільськогосподарськими підприємствами і тільки в рослинництві їх частка дещо нижча. До того ж, частка домогосподарств, яких на 1 січня 2008 р. в сільській місцевості налічувалось 342,2 тис., у виробництві сільськогосподарської продукції починаючи з 2000 р. має стійку тенденцію до зниження [2, с. 9].

Слід зауважити, що в 2007 р. частка підприємств у виробництві сільськогосподарської продукції в Київській області становила 62,6 %, що на 15 % більше в порівнянні з 2003 р. У зазначеному році підприємствами досліджуваного регіону було вироблено відповідно 49,3 і 74,8 % продукції рослинного і тваринного походження області. Таким чином відбулось збільшення за досліджуваній період частки підприємств Київської області у виробництві продукції рослинництва і тваринництва – відповідно на 5,5 і 23,4 %. Як показує здійснений аналіз, за період 2003–2007 рр. відбувся значний ріст частки сільськогосподарських підприємств у виробництві продукції тваринницького походження. Особливо вона зросла у виробництві м'яса і яєць, а у вирощуванні цукрових буряків, овочів, плодів та ягід – зменшилась, що свідчить про зростання виробництва цих культур господарствами населення області. Також у зазначений період в Київській області мало місце зменшення частки підприємств у виробництві цукрових буряків [1; 9].

Для здійснення ефективного аналізу економічного стану сільськогосподарських підприємств Київської області, необхідно розглянути основні показники розвитку зазначених підприємств, які наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Основні показники розвитку сільськогосподарських підприємств Київської області (2003–2007 рр.)*

Показник**	Рік					2007 р. до 2003 р.	
	2003	2004	2005	2006	2007	%	+/-
Валова сільськогосподарська продукція, млн грн***	2300,4	3114,4	3442,7	3844,5	4019,8	174,7	1719,4
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції, млн грн	164,0	121,1	120,0	68,3	292,4	178,3	128,4
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, %	16,7	9,1	7,5	3,2	11,8	-	-4,9
Продуктивність праці, тис. грн**	30,7	46,8	54,8	64,9	75,5	245,9	44,8
у т.ч.							
– рослинництво	26,2	42,0	45,3	48,1	50,5	192,7	24,3
– тваринництво	35,9	52,4	65,2	84,9	107,4	299,2	71,5
Середньооблікова кількість найманих працівників, тис. осіб	79	69	65	60	54	68,4	-25
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн	283	389	553	737	997	352,3	714
Основні засоби, млн грн	4011,2	4074,1	5243,2	5969,2	7786,8	194,1	3775,6

* Складено на основі даних Держкомітету статистики України [1; 10].

**По великим та середнім підприємствам, які здійснювали сільськогосподарську діяльність.

*** У порівнянних цінах 2005 року.

Проведення оцінки представлених в табл. 2 показників дає можливість визначити, що на протязі 2003–2007 рр. у розвитку сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону відбулись наступні позитивні зрушення: 1) обсяг валової продукції рослинництва і тваринництва, виробленої підприємствами Київської області збільшився на 74,4 %, а прибуток від її реалізації – на 78,3 %, що складає 128,4 млн грн; 2) на досліджуваних підприємствах в 2,46 рази зросла продуктивність праці – в 1,93 рази у рослинництві і в 2,99 рази в тваринництві; 3) в сільському господарстві аналізованої області в 3,5 рази (на 714 грн) збільшилась середньомісячна номінальна заробітна плата; 4) в 2007 р. у порівнянні з 2003 р. відбулось збільшення основних засобів виробництва аграрних підприємств майже в 2 рази.

До негативних явищ слід віднести дуже низький рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, який до того ж в 2007 р. по відношенню до 2003 р. зменшився на 4,9 %. Враховуючи той факт, що в 2007 р. прибуток від реалізації продукції значно збільшився, можна стверджувати, що падіння рівня рентабельності пов'язане зі значним зростанням собівартості реалізованої продукції. З аналізу показників розвитку підприємств Київської області видно, що найнижчий рівень рентабельності припадає на 2006р. і складає лише 19,2 % від відповідного показника у 2003 р. Але, в 2003 р. таке зниження викликано зменшенням величини прибутку підприємств від реалізації аграрної продукції. Також до негативних явищ необхідно віднести поступове зменшення показника середньооблікової кількості найманих працівників на 25 тис. осіб, темп зростання якого в 2007 р. до 2003 р. склав лише 68,4 %.

Слід зауважити, що у 2007 р. на сільськогосподарських підприємствах досліджуваного регіону рівень рентабельності виробництва багатьох видів продукції, зокрема, такої як цукрові (фабричні) буряки, яйця, м'ясо великої рогатої худоби, свиней, птиці, овець та кіз, мав від'ємне значення, що свідчить про отримання підприємствами не прибутків, а збитків від її реалізації. Рівень рентабельності виробництва зерна, овочів, картоплі, плодів і молока також залишався досить низьким [4, с. 120]. Таким чином, в сільському господарстві Київської області гостро стоїть проблема щодо підвищення ефективності і прибутковості виробництва сільськогосподарської продукції, особливо цукрових буряків, м'яса і яєць.

Висновки. Як показав проведений аналіз, не зважаючи на деякі позитивні зрушення в сільському господарстві Київської області все ще існує багато негативних явищ і невирішених проблем, зокрема таких як значне зниження в аграрних підприємствах у порівнянні з 1990 р. обсягів виробництва більшості видів сільськогосподарської продукції, низький рівень рентабельності зазначеної продукції, збитковість виробництва більшості

видів продукції тваринництва і цукрових буряків, поступове щорічне зменшення кількості найманих працівників сільськогосподарських підприємств. Важливими проблемами у розвитку сільського господарства області є існування збиткових підприємств, які складають більш ніж четверту частину від загальної кількості аграрних підприємств Київщини.

Загалом, покращення економічного стану сільськогосподарських підприємств Київської області і їх розвиток повинні ґрунтуватись на здійсненні державою підтримки вітчизняних аграрних виробників. Зокрема такими заходами можуть стати зниження податкового навантаження, стимулювання вироблення нових видів продукції і запровадження нових технологій, виважене регулювання ринків окремих видів аграрної продукції і запобігання різкому зниженню цін на неї тощо. За такого розвитку сільське господарство області повинно поступово поновити обсяги виробництва продукції, зафіксовані в 1990 р. Покращення ж загальної економічної ситуації в області повинне відбуватись завдяки: стабілізації роботи аграрних підприємств і забезпеченню щорічного зростання обсягів випуску продукції, яка має попит на ринках; здійсненню оновлення продукції; покращенню рівня використання виробничого і трудового потенціалу за мінімальних інвестицій; розвитку кооперації виробництва і реалізації продукції; впровадженню більш сучасних методів і системи управління, сучасних техніки і технологій; використанню праці кваліфікованого персоналу; підвищенню рівня трудової активності населення і створенню умов для його продуктивної зайнятості; стабілізації всієї економіки регіону.

Література

1. Статистичний збірник "Сільське господарство України" за 2007 рік / За ред. Ю.М. Остапчука. – К.: Держкомстат України. – 391 с.
2. Київщина аграрна у 2008 році в суцвітті районів та міст області. Економічна доповідь. – К.: Головне управління статистики у Київській обл., 2008. – 49 с.
3. Малік М.Й., Зіновчук В.В., Лупенко Ю.О. та ін. Основи аграрного підприємництва / За ред. М.Й. Маліка. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – 582 с.
4. Статистичний щорічник Київської області за 2007 рік / за ред. С.І. Коханчука – К.: Головне управління статистики у Київській обл., 2008. – 519 с.
5. Основи економічної теорії: Підручник / За наук. ред. проф. Федоренка В.Г. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К.: Алерта, 2007. – 519 с.
6. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 290 с.
7. Шекович О.С. Об'єктивна необхідність участі бюджетних коштів у системі агропромислового комплексу // Економіка АПК. – 2003. – № 9. – С. 65–69.
8. Олійник О.В. Економічний механізм розширеного відтворення в сільському господарстві: Навч. посібник. – К.: ЦНЛ, 2006. – 288 с.
9. Статистичний збірник "Сільське господарство України" за 2003 рік / За ред. Ю.М. Остапчука. – К.: Держкомстат України. – 314 с.
10. www.ukrstat.gov.ua – сайт Держкомстат України.

УДК [477]: 336.026

Г.В. СКИБА, Д.І. ДОСКОЧ
Хмельницький національний університет

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ОЗДОРОВЛЕННЯ

Протягом останніх сорока років фінансові кризи в десятках країн призвели до втрати близько 10–30 % національних фінансових активів. Тільки в 1975–1997 роках МВФ зареєстрував 158 валютних і 54 банківські кризи в більш, ніж п'ятдесяти країнах світу. Останнім, наразі, епізодом фінансової дестабілізації є світова фінансова криза, що розпочалася на локальному американському іпотечному ринку у 2007-му та досі триває, вражаючи світову фінансову та банківську системи. Фінансова криза 2008 року, можливо, радикально змінить контури сучасного державного управління економікою. Їх суть: посилення регулюючої та об'єднуючої ролі держави у фінансовій сфері.

Over the last forty years financial crises in a number of countries have caused approximately 10 – 30 % of national financial assets loss. Just in the years 1975 – 1997 IMF registered 158 exchange crises and 54 bank ones in more than fifty countries of the world. The last, up to date, stage of financial destabilisation is the world economic crisis which started on the local American mortgage market in 2007 and still lasts striking world financial and bank systems. 2008 financial crisis may drastically change the outlines of contemporary state economy administration. Their essence is in reinforcement of regulating and joining function of the state in financial sphere.

Сучасну кризу багато науковців порівнюють із роками Великої депресії, а дехто стверджує, що вона навіть глибша. Споконвіку люди стикалися з кризовими явищами в економіці, намагаючись достеменно